

Domovina predmetne učiteljice Dolganove

Poznana učiteljica ali profesorica slovenščine Marija (Marica) Dolgan, z dekliškim priimkom Kóvač, je bila prava Gorenjka. Njen oče je bil doma iz Mojstrane, mama pa s Potokov. Rodila se je v poslopju železniške postaje na Blejski Dobravi, ki stoji še dandanes. Kadar grem tam mimo, se bojim, da ne bi tega lepega gosposkega starinskega poslopja, rojstne hiše moje mame, porušili ali predelali. Tam je njen oče, moj stari ata, služboval kot železniški uradnik in stanoval z družino.

V času prve svetovne vojne je bil postajenačelnik na Grahovem v Baški grapi. Bil je na odgovornem in nevarnem položaju v neposredni bližini soške fronte. Družina se je zaradi vojne nevarnosti morala umakniti, in sicer nekam na Tirolsko. Mama, ki je bila edinka, se je spominjala, da se je tam kot otrok skoraj izgubila v visoki travi. Po vojni je njen oče služboval v Kranju in v Trziču, po upokojitvi pa sta z mojo staro mamó živela na Potokih. Ni se mogel sprijazniti, da je propadla mogočna država Avstro-Ogrska.

Medtem si je moja mama ustvarila svojo družino v Sevnici ob Savi. Bilo je navdušeno jugoslovansko obdobje. Na počitnice smo prihajali z vlakom na Potoke. Spominjam se prvih turističnih avtomobilov in da smo se nekoč peljali z avtobusom nekam proti Jesenicam. Na Koroški Beli je bila veselica in igra. Na začetku druge svetovne vojne so nas Nemci izselili, nakar smo živeli med drugim v Beli krajini, v samotni vasi Zagozdac, kjer ni bilo elektrike in ne vodovoda. Kako je moja mama hrepenela po starših in po lepi Gorenjski! Zaman si je stara mama prizadevala pri gestapovski upravi na Blejski Dobravi, da bi bili njeni dragi rešeni iz izgnanstva.

Končno smo se junija leta 1945 spet sešli na Potokih. Kako nas je pozdravljala mogočni Stol, ko smo se z vozom peljali iz Žirovnice! Otroci smo tekali k vlakom, iz katerih so nam vračajoči se izgnanci metali kaj sladkega. Tisto poletje je mama režirala partizanski miting pri Muleju na Potokih. V eni igri smo nastopali vsi trije mamini otroci, v drugi pa tudi stari Turk kot Krjavelj. Že avgusta 1945 je stari ata umrl, in kmalu za njim, marca 1946, tudi moj oče. Moja mama je bila potem vdova, vse je bilo na njenih ramenih.

Ob koncu poletja leta 1945 smo se vselili v drugo nadstropje nove šole na Koroški Beli. Zanimalo nas je, da je učiteljica Angelca Udir, poročena z delavcem, stanovala v lastni veliki hiši. V šoli so nad nami stanovali Šubertovi, in Šubertova Jelka, sošolka moje sestre Marinke, je kasneje zaslovela kot ilustratorka Jelka Rajhman. V šoli na Koroški

Beli so bili tečajji in izpiti za učence, ki so se želeli šolati naprej. Mene in brata Smiljana so vpisali v tretji razred nižje gimnazije na Jesenicah. Na Koroški Beli je potem potekal tudi tečaj za slabo izobražene, zlasti primorske učitelje pod vodstvom profesorja Vončine. Ker je moja mama slovela kot odlična učiteljica, je tudi ona sodelovala v tem pomembnem povojnem izobraževalnem projektu.

Mama je želela, da bili njeni otroci z eno besedo pridni. Zdelo se ji je, da ji vzgoja in izobraževanje zelo živahnega in družabnega starejšega sina uhaja iz rok. Zato se je sprijaznila z zamisljivo, naj gre ta preveč razgibani neukrotljivi fant v poklicno vojaško šolo, v mornariško akademijo. Mama je že od nekdaj želela izpopolniti svojo učiteljsko izobrazbo. Kmalu se je vpisala kot izredna slušateljica na Višjo pedagoško šolo v Ljubljani na oddelek za slovenščino. Toda morala je delati tudi izpit iz ruščine. Ker sem se jaz učil ruščine kot dijak, sem hočeš nočeš inštruiral mamo. Mama je prinašala iz Ljubljane slavistične knjige, kakor smo sploh brž po vojni kupili skoraj vsako

*Marija Dolgan pregleduje naloge.
(hrani Milan Dolgan)*

slovensko knjigo, ki je izšla. Moja mama je rada obdelovala vrt; imeli smo kos vrta pred šolo in kos za šolo. Poleti je skoraj vsak dan pešačila na Potoke in zvečer nazaj. Ko že govorim o svojih odnosih z mamo, naj omenim, da sem jo kasneje vodil na Triglav, na kar sem še zdaj ponosen. Za moje strokovno delo je bil pomemben neki obisk: učiteljica gospodinjstva Minka Črunglej je pripeljala svoje učence in učenke iz Metlike na Koroško Belo. Ona je prenočevala pri nas. Zvečer je pripovedovala, da je bila pokojna učiteljica Ana Gale iz Grosupljega, ki je bila mamina kolegica v Sevnici, njena prijateljica. Gospa Minka je potem mami poslala nekaj Aninih partizanskih in ljubezenskih pesmi. Te pesmi so močno vplivale na moje strokovno delo in na moj svetovni nazor. Zame je bilo pomembno tudi mamino sodelovanje z zidarjem in amaterskim pisateljem Jožetom Hamerškom, ki si je sezidal vilo na Javorniku. Doma je bil z Destrnika na Štajerskem. Preko mame sem se spoprijateljil z njim. Zaupal mi je svoje napisane spomine, kako je preživel prvo svetovno vojno in kako je preživel drugo svetovno vojno. Pozneje sem oba Hamerškova spisa izdal kot knjigi. Zdaj, ko

smo tik pred stoletnico izbruha prve svetovne vojne, naj potrdim, da je Hamerškova knjiga o tem naravnost klasična, nenadkriljiva. Posneti bi bilo treba film. Mislim, da v Sloveniji ni boljšega literarnega in spominskega izdelka o tej snovi, kot je Hamerškov. Moja mama je izredno cenila Hamerška in ga vabila, da je kot odličen pripovedovalec sodeloval na šolskih prireditvah.

Seveda bi mogel o svoji mami veliko povedati glede njenega dolgoletnega poučevanja slovenščine in drugih predmetov in zlasti glede režiranja iger in proslav in ekskurzij. Spominjam se, kako so jo obiskovali kulturnoprosvetni delavci in kako so se dogovarjali. Na primer Tušar, Orešnik (postajenačelnik na Javorniku), Kalan, Mejač in drugi. O maminem šolskem in prosvetnem delovanju vedo drugi več kot jaz, ki se v tem kratkem spisu omejujem na nekaj črtic in na začetni del njenega službovanja na Gorenjskem. Naj na koncu rečem samo še to, da kadar obiščem mamin grob na pokopališču na Blejski Dobravi, doživljam čudovit pogled na mamino deželo: na nasproti ležečo Koroško Belo, Javorniški Rovt, Stol, Belščico, Ajdno, Potoke. Rad grem peš čez dobravsko planoto in navzdol čez Kavčke gor v Moste pri Žirovnici. Na praznik dneva mrtvih grem rad v cerkev na Blejski Dobravi, ker vem, da je bila mama tam krščena.

Učenci, učiteljica in pisatelji na Koroški Beli okoli leta 1958 (hrani Milan Dolgan)